

Сніжана Бей

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

Діана Коваль

студентка гр. ФМПСвн-31,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В УКРАЇНІ

В умовах дії воєнного стану дуже важливим є забезпечення організації та здійснення бюджетного процесу в Україні. Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України та інші центральні органи виконавчої влади приймають низку оперативних та результативних рішень, що призводять до змін у бюджетному законодавстві та спрямовані на захист населення і на ефективне функціонування бюджетної сфери під час війни [2].

Питання щодо причин бюджетного дефіциту та шляхів його вирішення постають у контексті політичних та економічних негараздів в Україні. Серед факторів, що спричиняють незбалансованість бюджету України виділяють такі: стрімке зростання тіньової економіки, високий рівень безробіття, залучення та використання кредитів для покриття видатків, падіння рівня виробництва та посилення інфляційних процесів. Тому нині питання розробки заходів щодо зниження і подолання бюджетного дефіциту є актуальними.

У Бюджетному кодексі України зазначено, що дефіцит бюджету – це перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету) [1].

Щодо причин утворення дефіциту, то виділяють такі: свідоме заплановане прийняття бюджету з дефіцитом як інструмент економічного регулювання; кризові явища в економіці; попередній дефіцит бюджету; старіння нації; надзвичайні події; демократія та демократичні процедури; корупція і/або низький професійний рівень державного апарату.

Також важливо пам'ятати, що затвердження бюджету з дефіцитом можливе тільки тоді коли є обґрунтовані джерела його фінансування.

Відповідно до статті 15 Бюджетного кодексу України джерелами фінансування бюджету є: 1) грошові кошти, отримані від запозичених внутрішніх та зовнішніх джерел; 2) доходи від приватизації державного майна (а також будь-які інші надходження, пов'язані з процесом приватизації), призначені для державного бюджету; 3) грошові кошти, що повертаються в бюджет з депозитів та продажу/передачі цінних паперів; 4) вільні залишки бюджетних коштів [1].

Внутрішні та зовнішні запозичення є джерелами покриття бюджетного дефіциту. Внутрішні запозичення означають отримання коштів від державного

управління, яке може бути здійснене через емісію державних цінних паперів або надходження від сектору приватизації майна. Зовнішні запозичення включають позики від міжнародних організацій, органів управління іноземної держави, іноземних комерційних банків тощо. Важливо, що дефіцит не може бути покритий грошовою емісією Національного банку України.

Використання кредитних ресурсів із внутрішніх та зовнішніх джерел для покриття дефіциту бюджету призводить до збільшення внутрішнього та зовнішнього боргу держави, що вимагає додаткових витрат на його обслуговування та погашення. Це може стати причиною фінансових проблем для держави в майбутньому.

Бюджетний дефіцит може мати різні наслідки, як позитивні, так і негативні, або ж не мати жодних наслідків. Якщо дефіцит контролюється, то він може стимулювати пошук ефективних способів використання бюджетних коштів, підвищення доходів бюджету та посилення бюджетної дисципліни. Але, якщо дефіцит стане неконтрольованим, це може призвести до економічної кризи, що скасовує позитивні наслідки. Негативні наслідки дефіциту можуть включати марнотратство уряду, макрофінансову нестабільність, підвищення ризиків економічної діяльності держави, посилення інфляційних процесів, кризу державних фінансів, грошової системи та підвищення розбіжностей у доходах населення. Ці негативні явища будуть більш поглибленими, якщо дефіцит бюджету стає хронічним.

Для більш чіткого і детального вивчення причин виникнення дефіциту бюджету і шляхів його подолання, порівнюємо доходи й видатки державного бюджету, а також проаналізуємо показники бюджетного дефіциту (рис. 1).

Рис. 1. Виконання державного бюджету України з 2018 по 2022 рр., млрд грн

Примітка. Складено автором за даними [3]

З рис. 1 видно, що з 2018 по 2022 роки видатки переважають надходження, що вказує на дисбаланс державного бюджету України.

Найбільший дефіцит державного бюджету спостерігається у 2022 році з показником 914,7 млрд грн. Зазначені показники граничного дефіциту державного бюджету є результатом негативних наслідків війни рф проти України, що враховує

насамперед забезпечення фінансування скоригованих пріоритетних напрямів державної бюджетної політики, зокрема збільшення видатків на оборону.

Найменший обсяг дефіциту бюджету за період з 2018 по 2022 рік був зафіксований у 2018 році з показником 59,3 млрд грн.

Важливо, що майже ніколи реальні розміри дефіциту бюджету не збігалися з його граничними обсягами, встановленими в Законі України «Про Державний бюджет на відповідний рік». Це свідчить про те, що система планування бюджету недосконала.

За останні роки в Україні спостерігаються значні проблеми дефіциту бюджету, що спричинені низкою факторів, зокрема низькою економічною активністю, падінням виробництва та експорту, складністю з податковим навантаженням, а також суттєві витрати на ведення воєнних дій.

Щодо розв'язання проблем дефіциту бюджету, то результат може бути досягнуто завдяки більшій ефективності витрат державних коштів шляхом впровадження бюджетної дисципліни, підвищення рівня контролю та прозорості витрат. Також підвищення інвестиційної привабливості країни шляхом поліпшення інвестиційного клімату, розвитку інфраструктури та сприяння розвитку бізнесу, – сприятиме подоланню дефіциту держави.

Отже, основними шляхами подолання бюджетного дефіциту в Україні є пошук джерел його фінансування та збалансування доходів і витрат бюджету держави. Тому розв'язання проблем бюджетного дефіциту вимагає комплексного підходу та впровадження зазначених заходів.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI: станом на 1 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 17.04.2023).
2. Бей С. О. Виконання державного бюджету України в умовах дії воєнного стану. *Науковий простір України: сучасні виклики та загрози*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. уч. (Вінниця, 20-21 жовт. 2022). Вінниця, 2022. С. 36-39.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (дата звернення: 17.04.2023).